

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР**

І. ЧЕХОВА

**Науково-практичні рекомендації
щодо механізму ціноутворення
на насіння олійних культур**

Запоріжжя-2022

УДК 339.13:631.52 (477)

Чехова І. Науково-практичні рекомендації щодо механізму ціноутворення на насіння олійних культур. Інститут олійних культур Національної академії аграрних наук України. Запоріжжя, 2022. 28 с.

Рецензенти:

Митченко О. - провідний науковий співробітник відділу економічних досліджень, інноваційного провайдингу та зовнішніх зв'язків Інституту продовольчих ресурсів НААН, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник

Кернасюк Ю. – завідувач сектору економічних досліджень та аналізу науково-інноваційного потенціалу ІСГС НААН, кандидат економічних наук, експерт-дорадник з аудиту, економіки та управління підприємством

Про автора: Чехова І. – провідний науковий співробітник лабораторії трансферу інновацій та інтелектуальної власності Інституту олійних культур НААН, кандидат економічних наук.

Науково-практичні рекомендації розроблені за результатами досліджень з ПНД НААН: 36 “Аграрна економіка” в рамках науково-дослідної роботи за завданням 36.00.00.31П. “Обґрунтувати конкурентні переваги вирощування малопоширених олійних культур в господарствах різних форм власності”. На основі поєднання теорій економічного та сталого розвитку набули подальшого вивчення практичні підходи до механізму ціноутворення на насіння олійних культур. Рекомендації прийнятні для практичного використання при розробці стратегій розвитку наукових установ та аграрних підприємств, що є оригінаторами або виробниками насіння олійних культур та адаптації до викликів, пов'язаних із фінансовою кризою, а також у подальших наукових дослідженнях. Розраховані на керівників та фахівців аграрної сфери різних форм господарювання, наукових працівників.

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту олійних культур НААН (протокол № від 19 вересня 2022 р.)

© І. Чехова, 2022

ЗМІСТ

	стор.
Вступ.....	6
Насіння як товар на аграрному ринку	7
Кон'юнктура ринку насіння олійних культур України.....	8
Особливості ціноутворення на насіння олійних культур.....	10
Практичний аспект формування ціни на насіння олійних культур.....	12
Список літератури	22
Додатки	24

Вступ

Вітчизняний аграрний сектор формує 19% ВВП України і впливає на економічне зростання на макрорівні. Для України, як аграрної держави, насінництво є одним із важливих напрямів інтенсивного розвитку.

Вітчизняний ринок насіння олійних культур в Україні сформувався за двома напрямками — виробництво і продаж сортів та гібридів вітчизняної та іноземної селекції. Виробництво кондиційного насіння олійних щорічно становить близько — 72 тис. тонн. Якщо на початку 2000-х років в Україні питома вага насіння вітчизняної селекції у загальному насінництві становила 70–80%, то зараз — лише 40%. Насіння вітчизняної селекції становить 100% лише по нішевих олійних культурах — ріжій, гірчиця сарептська, чорна, біла, рицина, кунжут, суріпиця, льон-довгунець, коноплі, бавовник, чуфа [1].

Ринок насіння олійних культур зорієнтований на імпортування насіння соняшнику, ріпаку та сої. Тенденція до збільшення імпорту насіннєвого матеріалу сформувалася в Україні з 2015 року і є результатом різкого підвищення попиту на цей вид агропродукції через збільшення його споживання холдинговими компаніями та великими й середніми товаровиробниками.

Так, за 2021 рік Україна імпортувала 25,8 тис. т насіння олійних культур. В імпорті насіння олійних культур на соняшник припадає 87 %. Його поставки склали 22,4 тис. т. Також закупили 2,8 тис. т ріпаку та 0,6 тис. т сої. У вартісному вимірі насіння соняшнику займає більше половини (58%) вітчизняного імпорту насіннєвого матеріалу. На закупівлю імпортного насіння витрачено 243,3 млн дол. США. При цьому Туреччина вперше обігнала США за обсягами поставок насіння гібридного соняшнику, продавши в Україну 7,4 тис. т на суму 78,2 млн. дол. США, тоді як Сполучені Штати Америки продали вітчизняним аграріям 6,8 тис. т цього виду насіннєвого матеріалу на суму 77,5 млн. дол. США. Ріпаку за 2021 рік закупили на 27,3 млн. дол. США. Основні постачальники продукції – Німеччина (1,4 тис. т на 11,3 млн. дол. США – 41,4 % від усього імпорту ріпаку), Франція (0,8 тис. т на 8,7 млн. дол. США, 31,9 %) та Іспанія (0,5 тис. т на 6,4 млн. дол. США, 23,4 %) [2].

В Україну щорічно ввозять насіння на 400–500 млн доларів. Окрім того, в межах держави триває виробництво кондиційного насіння іноземної селекції, яке фінансують закордонні компанії, майже на 500 млн доларів. З часом така тенденція може призвести до повного витіснення вітчизняних сортових ресурсів із ринку насіння і навіть загрожувати продовольчій безпеці України [2].

Насіння як товар на аграрному ринку

Насінництво - перспективний і прибутковий вид агробізнесу, оскільки потреба в гібридах олійних культур є щороку, а отримати високий урожай без якісного насіння неможливо. Зростання середнього рівня урожайності олійних культур в Україні підкреслює важливість насінневого матеріалу. Так, якщо у 1991 р. урожайність соняшника становила 1,6 т/га, то у 2021 р. — 2,5 т/га, урожайність сої зросла з 1,1 т/га до 2,7 т/га, а ріпаку з 1,4 т/га до 2,9 т/га.

Насіння – рослинний матеріал, що використовується для сівби, включаючи власне насіння (насінину), плоди, супліддя [3].

Сорт - головний засіб інтенсифікації сільськогосподарського виробництва. На сучасному рівні селекції потенціал нових сортів підвищений, і він може реалізовуватися лише на високих агрофонах, де значно переважає менш продуктивні сорти. Отже, пріоритет сорту у формуванні врожайності визначається рівнем його генетичного потенціалу й умовами вирощування [4].

Створення сорту відбувається із народження ідеї майбутньої інновації, ґрунтується на наукових і експериментальних дослідженнях. Сорт рослини, який доведений до стадії практичного застосування та дає економічний ефект вважається інноваційним продуктом [5].

Селекція насіння олійних культур здійснюється вітчизняними і іноземними компаніями. Після реєстрації сорту рослин в Державному реєстрі сортів рослин, придатних до поширення в Україні, суб'єкти насінневого бізнесу здійснюють його масштабне виробництво з метою комерціалізації (Рис. 1).

Рис. 1. Етапи впровадження насіння*.

*Джерело: [6].

Якщо проаналізувати дані Державного реєстру сортів рослин придатних для поширення в Україні (далі — Реєстр) на 2022 рік, то побачимо, що перевага за кількістю внесених до реєстру сортів, гібридів та батьківських компонентів перебуває на боці іноземних заявників по найпопулярнішим олійним культурам — соняшник, соя, ріпак. Монопольне становище на ринку насіння вітчизняна селекція зберігає виключно по малопоширеним олійним культурам.

Структура сортів та гібридів олійних культур станом на 2022 рік:

- соняшник батьківські компоненти - української селекції – 20%; іноземної селекції – 80%; сорти, гібриди соняшнику - української селекції 22 %; іноземної селекції – 78%;
- сорти, гібриди ріпаку озимого - української селекції – 10%; іноземної селекції – 90%; сорти ріпаку ярого - української селекції – 25%; іноземної селекції - 75%;
- сорти, гібриди сої - української селекції – 44%; іноземної селекції – 56%;
- сорти льону олійного - української селекції – 92%; іноземної селекції – 8%;

- сорти льону-довгунця - української селекції – 79%; іноземної селекції – 21%;
- сорти гірчиці сарептської (ярої) - української селекції – 94%; іноземної селекції – 6%;
- сорти гірчиці білої, гірчиці сарептської (озимої), гірчиці чорної, рижю, рицини, маку, кунжуту, суріпиці, рижю — 100 % українська селекція [1].

В той же час, не всі занесені в Реєстр сортові ресурси стають інноваціями. Сорт або гібрид як товар на ринку успішний тільки за умови його масового виробництва, стабільного попиту на аграрному ринку.

Кон'юнктура ринку насіння олійних культур України

Україна посідає 10 місце в світі за площею ріллі із загальною площею 33 млн га. При цьому 30% експорту України припадає на продукцію рослинництва та олії рослинного походження. Ключові імпортери насіння в Україну – США, Німеччина, Франція, Румунія, Туреччина, Чехія [7].

В Україні досить розвинене вітчизняне виробництво насіння, що за критеріями якість-ціна вже на рівних конкурує із продукцією багатьох провідних іноземних компаній. Пропозиція формується як насіння вітчизняної селекції батьківських форм, так і безпосередньо від насіннєвих господарств, які займаються розмноженням вихідного матеріалу, а також насіннєвих заводів. Останні спеціалізовано займаються спеціальною підготовкою насіння до відповідного товарного вигляду, зокрема калібруванням, протруєнням, обробкою та фасуванням. Окрему категорію становлять дистриб'ютори і дилери з розвиненими мережами для збуту насіння. Вони, як правило, представляють одну або декілька відомих світових або вітчизняних компаній—виробників насіння і посівного матеріалу сільськогосподарських культур [8].

Основними продавцями насіння олійних культур на сьогодні є декілька десятків відомих іноземних і вітчизняних компаній, а також наукових установ, що займаються селекцією та виробництвом насіння (Додаток 1,2).

Соняшник. Імпорт насіння соняшнику в сезоні 2020/2021 рр. склав 2,8 млн. п. о., сума продажів виробників та дистриб'юторів становила 366 млн. дол. Основну частку ринку займає Syngenta (45%), більш ніж удвічі випереджаючи своїх конкурентів. Обсяг поставок гібридів бренду збільшився на 5% і склав 1,1 млн. дол. На другому місці LG Seeds, проте його продажі впали на 5%, в результаті чого бренд втратив частку ринку з 18,6% до 17,3% у натуральному вимірі. Найбільший приріст продажів із ТОП-10 брендів мав MAS Seeds. Його поставки зросли на 44% у натуральному та 39% у грошовому вимірах. Лідером постачання насіння соняшнику залишається «Ерідон», який збільшив продажі до 70 млн. дол. «Кортева» після переходу на прямі поставки у попередньому сезоні збільшила продажі на 13%. Серед інших постачальників з ТОП-10 зросли продажі дистриб'юторів «Агрії» (+15%) та «АгроРось» (+6%) [9].

В сезоні 2020/2021 рр. насінницькі посіви під соняшником становили 10,93 тис. га. Обласні-лідери з виробництва насіння соняшника - Черкаська (2,5 тис. га), Київська (1,5 тис. га), Херсонська (1,4 тис. га) області, де посівні площі під насінництвом культури становили 51% від загальної площі.

Виробництвом насіння соняшника в Україні займається 61 підприємство, які вирощують 174 гібриди. До ТОП-10 гібридів соняшника, найбільш поширених в Україні, увійшли переважно ранньо- та середньостиглі гібриди закордонного походження. Їх сумарна частка у загальній площі насінницьких посівів під культурою склала 34,6% (3783,78 га). Найбільші площі при цьому зайняли середньоранній гібрид П64ЛЕ25—664,8 га (Піонер), НК Неома (Syngenta) — 620,0 га, ЕС Белла (Lidea) — 449 га, НК Конді, Суміко (Syngenta) — 728 га, Армагедон (ВНІС) — 310 га, Азимут (Акпадон-агро) — 279 га, МАС 86ОЛ (MAS Seeds), ЕС Ароматік (Lidea) — 238 га, Рімі2 — 222 га (Інститут землеробства та овочівництва, м. Нові Сад, «НС Семе-Україна») [10].

Основні причини популярності гібридів іноземної селекції - це вища врожайність, вища якість насіння країн ЄС та США проти вітчизняного насінневого матеріалу, довіра до іноземного насіння через наявність фальсифікату на вітчизняному ринку, а також висока марка та бренд товару селекційних компаній країн ЄС та США [8].

Озимий ріпак. Загальна площа під насінницькими посівами озимого ріпаку в сезоні 2020/2021 рр. склала 317,3 га. Найбільше насінницьких площ під культурою було зосереджено в Тернопільській — 97 га, Донецькій – 64 га, Черкаській - 32 га, Івано-Франківській – 30 га областях.

Виробництвом насіння озимого ріпаку в Україні в сезоні 2020/2021 рр. займалися 13 підприємств із сортами: Всеукраїнський науковий інститут селекції (ВНІС) - Блекстоун, Грім, Паркер; Інститут кормів та сільського господарства Поділля НААН - Чорний велетень, Селген, Бенефіт; Івано-Франківський інститут АПВ НААН – Мангал, Демерка; ННЦ “Інститут землеробства” НААН – Мороз. Найбільші посіви озимого ріпаку закладалися компаніями «Бучачагрохлібпром» (сорт Бучацький) та Інститут олійних культур НААН (сорт Атлант) на рівні 97 та 54 га, відповідно [10].

Соя. Площа насінницьких посівів сої в сезоні 2020/2021 рр. склала 11018,13 га. Найбільші площі зосереджені в наступних областях: 3,5 тис. га в Житомирській обл., 2 тис. га в Хмельницькій обл., 1,8 тис. га в Рівненській обл., 1,1 тис. га в Полтавській обл.

Виробництвом насіння сої в Україні займається 51 підприємство, 81,8% належить ТОП-10 - ТОВ “А.Т.К.”- 3 тис. га, ТОВ “Акріс агро” - 2 тис. га, ТОВ “Прогрейн Укр” - 1,1 тис. га, ТОВ “Астарта сервіс” — 0,9 тис. га та інші.

Насінницькі посіви сої в сезоні 2020/2021 рр. представлені 98 сортами. У першу десятку, що становить 58,6% від загальної кількості, увійшли переважно скоро- та ранньостиглі сорти. Найбільша площа в сезоні була зайнята ранньостиглим сортом ОАЦ Страйв (Huron) — 1,2 тис. га, Стайн 07Ж22

(Мертек ЛТД) — 1,1 тис. га, ОАЦ Аватар (Huron) - 1,1 тис. га, ОАЦ Медок (Huron) - 656 га, Стайн 06X02 (Мертек ЛТД) - 638 га, Ліссабон (Saatbau Linz) - 424 га, Сіверка (ННЦ “Інститут землеробства”) — 337 га, Езра (Прогрейн) — 314 га, Муза (ННЦ “Інститут землеробства”) — 254 га, Віола (Заатцухт Донау) - 245 га [11].

Виробництво і доробка насіння олійних культур в Україні здійснюється сучасними насінневими заводами з потужністю до 1 млн. посівних одиниць насіння на рік, що зменшує вартість насіння для кінцевого споживача через здешевлення логістичних витрат, відсутність митного збору. До найбільших насінневих заводів належать: завод з виробництва насіння кукурудзи, соняшнику та ріпаку компанії «MAS Seeds», с. Могилів Дніпропетровської області (потужність 1 мільйон п.о. на рік); завод з виробництва насіння сої, пшениці, ячменю, ріпаку компанії «Maїс», м. Черкаси (потужність 900 тисяч п.о. на рік); завод з виробництва насіння кукурудзи та соняшнику «Стасі Насіння» компанії «DuPont Pioneer», с. Стасі Полтавської області (потужність 800 тисяч п.о. на рік); завод з виробництва насіння кукурудзи та соняшнику «Черліс» компанії «Євраліс Семенс Україна», с. Білозір'я Черкаської області (потужність 650 тисяч п.о. на рік) [12].

Особливості ціноутворення на насіння олійних культур

Проблема ціноутворення є економічним базисом, що забезпечує мотивацію аграрного виробництва та значною мірою захищає виробничу безпеку країни. Ціна впливає і на виробника, і на споживача. На виробника – з позиції можливості отримання прибутку, на споживача – як стимул придбання товару. При побудові ціноутворення на сільськогосподарську продукцію необхідно враховувати такі ринкові принципи, як: дія економічних законів; кон'юнктура ринку і процеси товарообміну; державне регулювання ціноутворення; конкуренція; вплив споживача [13].

Насіння – товар, що належить до матеріальних ресурсів виробництва і має специфічні підходи у формуванні ціни, яка залежить від категорії насіння (добазове, базове, сертифіковане), визначається терміном перебування сорту в Реєстрі сортів рослин, придатних для поширення в Україні, обсягами поширення сорту на ринку, періодом попиту серед споживачів протягом виробничого циклу, наявністю на ринку товарів — аналогів, можливістю товаровиробника використати насіння власного виробництва тощо [14].

На етапі впровадження у виробництво сорти рослин набувають ознак товару на аграрному ринку, саме тому сукупний додатковий дохід від його реалізації має перевищувати вартість створення або придбання [5].

Попит на насіння формується під впливом таких складових: структура посівних площ, стан збереження озимих культур, ліквідність та прибутковість культури. Цінова ситуація на ринку насіння визначається попитом і

пропозицією на основні сільськогосподарські культури, курсовими коливаннями національної грошової одиниці. Адже більшу частку ринку формує імпортований насіннєвий матеріал соняшнику, ріпаку, сої [8].

До особливостей ціноутворення на посівний матеріал можна віднести:

- швидкий розвиток науково-технічного прогресу а, як наслідок, високі затрати на наукові дослідження з метою покращення характеристик продукту;
- висока конкуренція на ринку;
- нееластичний зв'язок між попитом та пропозицією;
- розкриття цінності сортів, гібридів в залежності від генетичних особливостей продукту;
- місткість ринку насіння зумовлена площами посіву певних культур та нормою висів насіння в розрахунку на 1 гектар.

Також є особливість при реалізації насіння озимих культур, оскільки термін їх збуту обмежений у часі (серпень-вересень). Обмеженість часового проміжку продажу насіння озимих змушує виробників зменшувати ціну, інколи фактично до її собівартості, часто демпінгуючи на ринку. До такої тактики просування товару на ринок вдаються суб'єкти, що тільки освоюють даний вид бізнесу і не мають своїх клієнтів, а вимушені створювати клієнтську базу на ринку, що вже був попередньо розділений [15].

Економічні особливості цінової політики на ринку посівного матеріалу полягають у встановленні оптимальних цін для завоювання певного сегменту ринку, покриття виробничих та операційних затрат, задоволення потреб споживача, отримання запланованого прибутку та можливість вчасно реагувати на зміни кон'юнктури ринку [15].

Існує безліч методів ціноутворення, але в сучасних умовах глобалізації ринків, фінансових криз, політичної нестабільності, найбільш доцільним є метод маркетингового ціноутворення. Маркетинговий підхід до ціноутворення припускає визначення продавцем ціни, яка влаштовує покупця і продавця.

Методи маркетингових оцінок:

1) *на основі поточних цін* орієнтує діяльність підприємств щодо ціноутворення передусім не на власні витрати, а на ситуацію на ринку, на цінову політику фірм-конкурентів.

2) *рух за лідером* передбачає встановлення ціни на товар приблизно на рівні ціни головного конкурента (як правило, провідного підприємства галузі, що домінує на ринку). Отже, така ціна не повинна перевищувати ціну лідера.

3) *на основі урахування реакції конкурентів* передбачає ретельне вивчення цінової політики та стратегічних цілей конкурентів, їхніх інтересів та можливостей також знизити ціни на свої товари [16].

Таким чином, ціни повинні бути адаптивними, тобто оперативно реагувати на зміни попиту та пропозиції, цінової політики конкурентів. Реагування може проявлятися різними способами в залежності від ситуації: встановлення знижок, нарахування бонусів, тощо.

Практичний аспект формування ціни на насіння олійних культур

Держава на сьогоднішній день не здійснює цінового регулювання на ринку насіння. Насінневі господарства самостійно визначають ціну насіння. Визначення ціни – одне із актуальних маркетингових завдань. З одного боку, ціна повинна бути такою, щоб її зміг заплатити покупець, а з іншого – забезпечити прибутковість виробнику.

Формування ціни реалізації на насіння складається з декількох етапів: аналіз якісних показників партій посівного матеріалу; аналіз собівартості одиниці продукції; формування асортименту; розрахунок мінімальної ціни реалізації; моніторинг ринкової ціни на аналогічні позиції товарів (аналіз ціни конкурентів); затвердження ціни.

1. Параметри якісних показників.

При виборі насіння важливо знайти баланс між ціною та якістю, гарний генетичний потенціал та пристосованість обраного сорту, гібриду до умов вирощування конкретного регіону. Основні якісні показники насіння:

- *Репродуктивність сорту.* Чим вища репродукція сорту, тим краще насіння. Насінневий матеріал нижче третьої репродукції з роками втрачає сортові особливості, зокрема, сортову чистоту.

- *Маса 1000 насінин.* Чим більша маса 1000 насінин, тим кращі схожість та енергія проростання. Рослини мають добре розвинений листовий апарат, підвищений імунітет, що включає стійкість до хвороб, корневих гнилей. Такі посіви мають більший коефіцієнт кущення, більше продуктивних пагонів, краще перезимовують.

- *Схожість насіння та енергія проростання.* Від цих показників залежить посівна якість, густина посіву, дружність сходів. Основні посівні якості насіння формуються у процесі вирощування насінневого матеріалу і, значною мірою, залежать від зональних особливостей, ґрунтово-кліматичних умов, технології вирощування, системи удобрення.

- *Чистота.* Для максимальної віддачі по урожайності певного сорту необхідно мати високу сортову чистоту — не менше 95%. Насіння не повинно містити у собі домішки важко відокремлюваних культурних рослин, смітну (насіння бур'янів) та інші.

- *Калібрування* підвищує вирівняність насіння. Сівба однаковим за розміром насінням забезпечує максимально точну норму висіву.

- *Відсутність зараження* внутрішньою інфекцією (сажка, фузаріоз), шкідниками [17].

Сортові якості насіння соняшнику, сої встановлюються за результатами польового інспектування згідно з чинними методиками. Посівні якості визначають за ДСТУ 4138 та іншими, прийнятими в Україні, методиками і правилами. Оцінювання насіння проводять відповідно до ДСТУ 2240-93. Насіння, що в перспективі має міжнародний обіг, підлягає обов'язковому тестуванню згідно з вимогами та методиками ІСТА та схем ОЕСР [18].

Якість кожної партії насіння підтверджується сертифікатом, який засвідчує посівні якості насіння і містить генерацію насіння:

ДН – добазове насіння;

БН – базове насіння;

СН1 – сертифіковане насіння першої генерації;

СН2 – сертифіковане другої генерації;

СНн – сертифіковане насіння наступних генерацій, призначене для сівби з метою отримання товарної продукції;

F1 – насіння першого покоління гібриду.

Норми сортових та посівних якостей *насіння сортів соняшнику* диференціюються за його категоріями та генераціями і повинні відповідати таким вимогам:

- Сортова чистота, % (мін.): ДН — 99,9; БН — 99,8; СН1 — 98.

- Основна культура, % (мін.): ДН — 100; БН — 99; СН1 — 98.

- Вміст насіння інших культур, шт./1 кг (макс.): ДН — 0; БН — 3; СН1 - 10.

Норми сортових та посівних якостей *насіння соняшнику батьківських форм гібридів* диференціюються за його категоріями та генераціями і повинні відповідати таким вимогам:

- Сортова чистота, % (мін.): ДН — 99,8; БН — 98; СН1 — 98.

- Основна культура, % (мін.): ДН — 98; БН — 97; СН1 — 97.

- Вміст насіння інших культур, шт./1 кг (макс.): ДН — 5; БН — 10; СН1 — 10.

Норми сортових та посівних якостей насіння *соняшнику (перше покоління гібридів)* диференціюються за його категоріями та генераціями і повинні відповідати таким вимогам:

- Сортова чистота, % (мін.): F1 - 98.

- Основна культура, % (мін.): F1 - 98.

- Вміст насіння інших культур, шт./1 кг (макс.): F1 - 10.

Норми сортових та посівних якостей *насіння сортів сої* диференціюються за його категоріями та генераціями і повинні відповідати таким вимогам:

- Сортова чистота, % (мін.): ДН — 99,7; БН — 99,5; СН1 — 98; СНн- 97,2.

- Основна культуриа, % (мін.): ДН — 98; БН — 98; СН1 — 95; СНн -95.

- Вміст насіння інших культур, шт./1 кг (макс.): ДН — 0; БН — 5; СН1 — 8; СНн — 10.

Не допускається до сівби насіння, яке за даними лабораторного аналізу містить: насіння та плоди карантинних і отруйних бур'янів; соя зараженість

бактеріозом більше — 10%; вміст обрубаних зерен не повинно перевищувати ДН -1%; БН- 2%; СН1- 3%; маса 1000 насінин сортів соняшнику повинна бути не нижче 50 г [18].

Норми посівних якостей *насіння ріпаку* повинні відповідати встановленим показникам.

- Сортова чистота сертифікованого насіння озимого ріпаку 1-2 генерації повинна бути не менша 97,2%;
- Вміст насіння основної культури - не менше 96%;
- Схожість - не менше 80%;
- Масова доля ерукової кислоти в добазовому насінні безерукових сортів ріпака — до 3%.

Не допускається до сівби насіння озимого ріпаку, в якому виявлені карантинні бур'яни, шкідники та хвороби згідно переліку, затвердженому у встановленому порядку [19].

Якщо насіння нижче по якості, то ціна реалізації відповідним чином буде нижчою.

2. Аналіз собівартості одиниці продукції розкриває структуру витрат та допомагає виявити ресурси для мінімізації виробничих витрат. При встановленні ціни обов'язково враховується фактична собівартість виробництва одиниці продукції. Чим менше фактична собівартість, тим більше підприємство може знизити свою ціну, порівняно з ціною конкурентів з метою реалізації стратегії проникнення на ринок. Собівартість продукції враховує прямі витрати на вирощування, збирання, доопрацювання та залежить від показника урожайності. Структуру виробничих витрат формують статті: насіння, мінеральні добрива, нафтопродукти; орендна плата за землю; послуги сторонніх організацій; інші матеріальні витрати; витрати на оплату праці; амортизація необоротних активів; відрахування на соціальні заходи; інші прямі та загальновиробничі витрати.

3. Рівень мінімальної ціни реалізації одиниці насінневої продукції має покривати витрати виробництва, доробки, збуту, включаючи прибуток. Мінімальна ціна слугує відправною точкою в ціноутворенні.

У попередніх наукових публікаціях щодо ціноутворення на товарну продукцію рослинництва зазначалося про те, що ціна на сільськогосподарську продукцію включає собівартість і прибуток і визначається моделлю “середні витрати плюс прибуток”, відповідно до якої здійснюється нарахування визначених націнок на повну собівартість товару [20].

Ціноутворення на насіння олійних культур має враховувати прямі виробничі витрати на вирощування насіння, а також інші статті витрат:

- доробка, калібрування, протруєння насіння на власних виробничих потужностях або з використанням послуг насінневих заводів;
- маркування, фасування насіння;
- сертифікація насінневого матеріалу;

- сплата роялті власнику за право використання об'єкта інтелектуальної власності (сорт, гібрид) ;

- витрати на збут насіння, реклама;

- націнка на популярний сорт.

Отже, розрахунок формули мінімальної ціни реалізації на насіння:

$$Ц = ПС + П + ПДВ + Пп + Д + М + С + Р + ВЗ + Тн;$$

де Ц – ціна одиниці продукції насіння;

ПС – повна собівартість одиниці продукції насіння;

П - прибуток;

ПДВ – податок на додану вартість;

Пп – послуги посередників;

Д — доробка, калібрування, протруєння одиниці продукції насіння;

М — маркування, фасування одиниці продукції насіння;

С - сертифікація насінневого матеріалу;

Р — роялті;

ВЗ — витрати на збут;

Тн — торгівельна націнка.

5. Формування асортименту насіння. Формуючи програму виробництва насіння, виробники насіння визначають планові обсяги виробництва насіння по сортах, які фіксують в ліцензійній угоді з власником майнових прав на сорт. Для реалізації вітчизняні оригінатори насіння можуть пропонувати спектр насіння в розрізі категорій (ДН; БН; СН1; СН2; F1), а продавці і дистриб'ютори формують асортимент в розрізі категорій (СН1; СН2; СНн; F11). Чим ширшим є асортимент насіння в розрізі культур і сортів, тим більш вагомим є продавець на ринку насіння. Якщо продавець формує товар в асортименті, то завищена ціна одних товарних позицій, якщо це дозволяє кон'юнктура ринку, може покривати занижену ціну інших товарних позицій.

4. Ціновий моніторинг. Продавець використовує інструмент ціни для порівняння ринкової вартості своєї пропозиції (партії товару) щодо пропозицій конкурентів. Враховуючи те, що максимальна ціна може визначатися попитом, а мінімальна - витратами, на встановлення ціни реалізації впливають ціни конкурентів. Для виявлення рівня поточних цін використовується моніторинг ринкової ціни на аналогічні позиції товарів (аналіз ціни конкурентів) (Табл. 1-3).

Табл. 1. - Моніторинг ринкової ціни на насіння соняшнику, сої, ріпаку станом на 22.08.2022 р.*

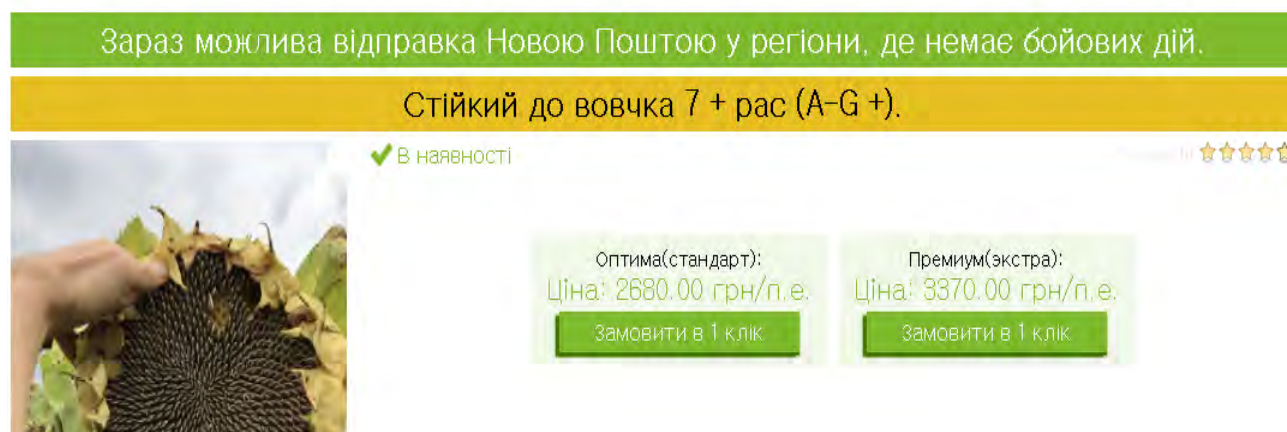
<i>Продавець/ оригінатор</i>	<i>Назва</i>	<i>Ціна, грн/1 п.о.</i>	<i>Рисунок</i>
------------------------------	--------------	-------------------------	----------------

Агроексперттрейд/ Institute of Field and Vegetable Crops Novi Sad (Serbia)	Гібрид НС Авалон стандарт	2680,0	2
Агроексперттрейд/ НДІ олійних культур ім. Пустовойта В. С.	Сорт СУР екстра	1200,0	3
Агроплант/ Євраліз	Гібрид Белла	4400,0	4
Бізонтех/ Бревант	Гібрид П63ЛЕ10	6732,0	5

* Джерело: складено автором

Зараз можлива відправка Новою Поштою у регіони, де немає бойових дій.

Стійкий до вовчка 7 + рас (A-G +).

В наявності

Оптимум(стандарт):
Ціна: 2680.00 грн/п.е.

Преміум(екстра):
Ціна: 3370.00 грн/п.е.

Замовити в 1 клік

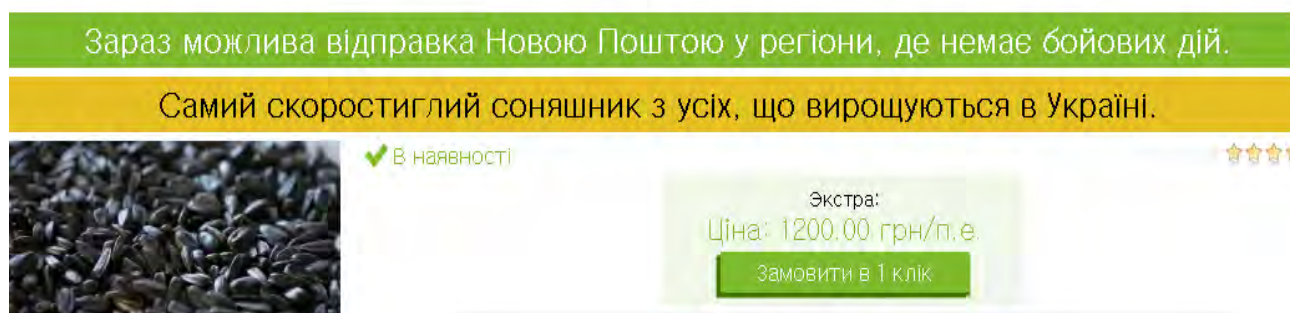
Замовити в 1 клік

Рисунок 2. Ціна на насіння гібриду соняшнику НС Авалон стандарт, екстра.

Насіння сорту соняшнику – СУР – сорт ультрараннього соняшнику на 2022

Зараз можлива відправка Новою Поштою у регіони, де немає бойових дій.

Самий скоростиглий соняшник з усіх, що вирощуються в Україні.

В наявності

Екстра:
Ціна: 1200.00 грн/п.е.

Замовити в 1 клік

Рисунок 3. Ціна на сорт соняшнику СУР екстра.

Белла Євраліс - Насіння Соняшнику

Для хорошого Врожаю: необхідні **Гербіциди** та **Мікродобрива!**

Ціна: 4 400 грн

• Наявність: Є в наявності
• Код товару: 10637

1

КУПИТИ

ШВИДКЕ З

★★★★★ 13 відгуків - Написати відгук

Рисунок 4. Ціна на гібрид соняшнику Белла.

Насіння Засоби захисту рослин Мікродобрива Правила та умови 0 800 33 10 1

Магазин > Насіння > Соняшник > Насіння соняшнику П63ЛЕ10 (P63LE10)

Насіння соняшнику П63ЛЕ10 (P63LE10)

У наявності Код товару: p63le10

Виробник: Brevant
[Всі товари виробника](#)

Роздрібна ціна

6 732 грн

Кінцева ціна залежить від обраних характеристик

Кількість:

Країна виробництва

- 1 +

Рисунок 5. Ціна на гібрид соняшнику П63ЛЕ10.

Табл. 2. - Моніторинг ринкової ціни на насіння сої станом на 22.08.2022 р.*

Продавець/оригіатор	Назва, 1 репр.	Ціна, грн/т	Рисунок
Аграрний інтернет-магазин Яблуком/Монсанто	Сорт Сенсор	46044,16	6
Супермаркет "Насіння польових культур"/ Viola	Сорт Віола	28000,0	7
Агро-Ukraine / Євраліз	Сорт Ментор	23000,0	8
Кернел	DREM, RR2	60000,0	9

* Джерело: складено автором

Ми працюємо пошук пн-пт: 08:00-20:00, сб-нд: 09:00-18:00

Каталог > Головна > Насіння бобових > Насіння сої > Насіння сої Сенсор

Цена за мешок 50 кг с БЕСПЛАТНОЙ доставкой

Насіння сої Сенсор
Код товару: 1374
Ціна товару: 2,302.21 грн.
Ціна за кг/л: 46,044.16 грн.

- 1 + **Купити**

КУПИТИ В РОЗСТРОЧКУ

Рисунок 6. Ціна на сорт сої Сенсор.

Польові культури Овочеві культури Засоби захисту рослин Добрива Органічне фермерство Продукція фермерів Обладнання

Головна > Каталог сайту > Польові культури > Соя > Соя насіннева Віола (Viola)

Соя насіннева Віола (Viola), насіння Написати відгук

Артикул: viola01

28 000 грн.
В наявності

[Купити](#) [Швидке замовлення](#)

Зайдіть, щоб відобразити знижку До обраного

[Доставка](#) [Оплата](#)

Рисунок 7. Ціна на сорт сої Віола.

Продам / купити

Семена сои МЕНТОР еліта 1 репрод, Харківська обл

Ціна 23 000 грн. / тонна

Регіон: вся Україна, Харківська обл.
Оновлено: Сьогодні, 09:24

Призначення зерна: Посівний матеріал
Кількість: 100 тонн

СЕМЕНА СОИ СОРТ МЕНТОР

СОЯ СОРТ МЕНТОР

СОЯ МЕНТОР

Рисунок 8. Ціна на сорт сої Ментор.

Насіння сої DREM

Канадське насіння / Насіння / Насіння сої / Насіння сої DREM

Рік врожаю: 2021
Наявність: в наявності
Ціна в Україні 60 000 грн/т

Морозо/посухостійкість
99%

Схожість
98%

Енергія проростання
97%

Стійкість до анміотичних стресів
99%

Рисунок 9. Ціна на гібрид сої Ментор.

Табл. 3. - Моніторинг ринкової ціни на насіння ріпаку озимого станом на 22.08.2022 р.*

Продавець/ оригінатор	Назва	Ціна, грн/п.о., грн/т	Рисунок
Агроексперттрейд/ Lembke	Гібрид Рохан	5672,0	10
Агроексперттрейд/ ВНІС	Гібрид Блекстоун	1700,0	11
Супермаркет “Насіння польових культур”/ Інститут олійних культур НААН	Сорт Атлант	45000,0	12
All.biz/ ТзОВ "Бучачагрохлібпром"	Сорт Бучанський	1800,0	13

* Джерело: складено автором

Топ за популярністю серед гібридів Лемке в Україні, топ за стійкістю до стресів (спека і холод), дуже висока стабільність отримання врожаю в екстремальних умовах.

Продажі на сезон озимих 2022 стартували. Замовляйте по першій ціні. 100 % Оригінал.

В наявності

Ціна:
Ціна: 5672.00 грн/п.е.

Замовити в 1 клік

Рисунок 10. Ціна на гібрид ріпаку Рохан.

Головна » Насіння Ріпаку » Гібриди ВНІС » Блекстоун

Насіння озимого ріпаку Блекстоун – гібрид від Виробника «ВНІС»

Увага! Спеціальні ціни на залишки і передзамовлення нового врожаю!

Зараз можлива відправка Новою Поштою у регіони, де немає бойових дій.

В наявності

Ціна:
Ціна: 2400.00 грн/п.е.
Ціна: 1700.00 грн/п.е.

Замовити в 1 клік

Для отримання консультації та замовлення необхідного товару прямо зараз зателефонуйте в відділ продаж:

Рисунок 11. Ціна на гібрид ріпаку Блекстоун.

Ріпак Атлант, насіння Українська селекція

Артикул: ріпак023

45 000 грн.
Немає в наявності

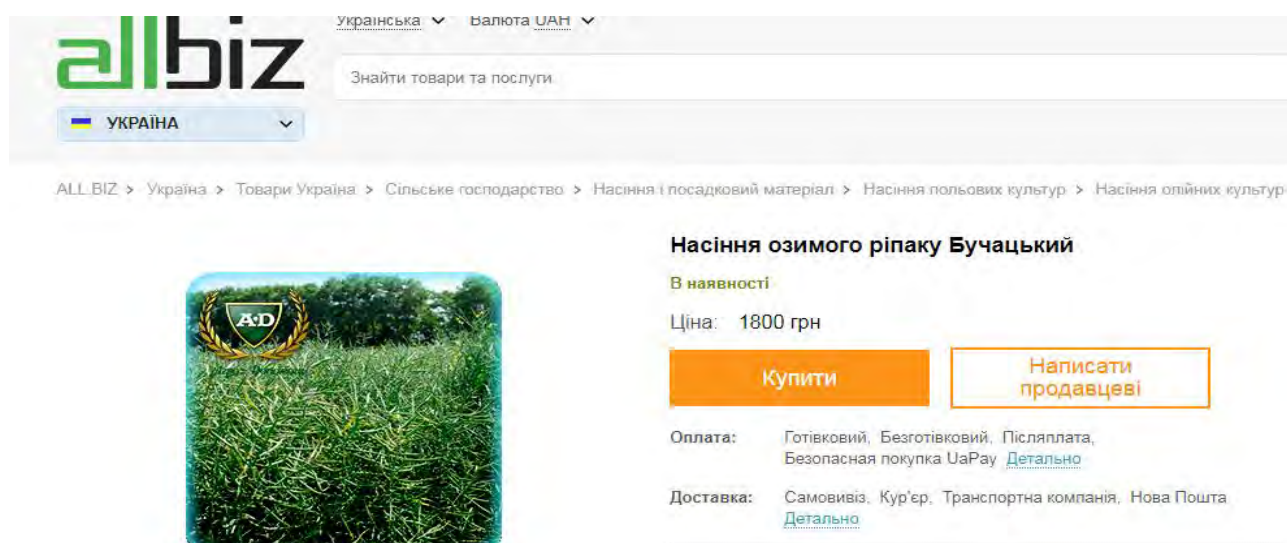
Знайти, щоб відобразити знижку

Доставка

Оплата

- ✓ Самовивіз із найближчого складу СНПК
- ✓ Будь-якою транспортною компанією за тарифами перевізника (Укрпошта, Нова Пошта, Автотюкс, Інтайм, Делівері)
- ✓ По областях України та обласним центрам Дніпро, Полтава, Кропивницький, Кіровоград, Черкаси, Хмельницький, Одеса, Миколаїв, Івано-Франківськ, Тернопіль, Чернівці

Рисунок 12. Ціна на сорт ріпаку Атлант.

Українська Валюта UAH

Знайти товари та послуги

УКРАЇНА

ALL_BIZ > Україна > Товари України > Сільське господарство > Насіння і посадковий матеріал > Насіння польових культур > Насіння олійних культур

Насіння озимого ріпаку Буцацький

В наявності

Ціна: 1800 грн

Купити

Написати продавцеві

Оплата: Готівковий, Безготівковий, Післяплата, Безпечна покупка UaPay [Детально](#)

Доставка: Самовивіз, Кур'єр, Транспортна компанія, Нова Пошта [Детально](#)

Рисунок 13. Ціна на сорт ріпаку Буцацький.

За результатами моніторингу ринкових цін продавець відштовхується від цін конкурентів у формуванні власної ціни реалізації.

5. Затвердження ціни. Якщо поточна ринкова ціна відповідає запитам продавця і перевищує рівень мінімальної ціни на товарну продукцію, то продавець здійснює заходи щодо пошуку покупця. Якщо поточна ринкова ціна не відповідає запитам продавця і не перевищує рівень мінімальної ціни на товарну продукцію, то продавець може прийняти рішення щодо складування партії товару для очікування підвищення ціни на ринку. У випадку низької ціни на ринку і наявної потреби в реалізації насінневої продукції на тлі загрози призупинення виробничого процесу, нестачі коштів для виплати заробітної плати, погашення кредитів, тощо продавець може призначити ціну на рівні конкурентів або нижче рівня цін конкурентів.

Наприклад, виробничий відділ аграрного підприємства підготував до реалізації партію насіння гібриду соняшника до продажу із показниками, що відповідають базовим згідно сертифікату, що засвідчує посівні якості насіння, бухгалтерська служба розрахувала мінімальну ціну реалізації на основі

фактичної собівартості 1 тони насіння соняшника, відділ реалізації здійснив моніторинг ринкової ціни на аналогічні позиції конкурентів, дійшов висновку про те, що продаж на даний момент часу за ринковими цінами є прибутковою операцією і виносить дане питання на розгляд керівництва у формі Інформаційно-аналітичної довідки щодо стану реалізації насіння соняшника в поточних умовах цінової ситуації на аграрному ринку (Додаток 3).

Додаток 3

Інформаційно-аналітична довідка
щодо стану реалізації насіння соняшника
в поточних умовах цінової ситуації на аграрному ринку

1. До реалізації “__” “____” 2022 р. надійшла партія насіння соняшника з наступними характеристиками (Сертифікат № __ від __ _____ 2022 р.):
  2. За даними бухгалтерського обліку витрати понесені на виробництво 1 тони соняшника партії № __ у кількості __ тон становить __ грн. Розрахункова мінімальна ціна для реалізації становить __ грн/тону.
  3. Моніторинг ринкової ціни на насіння соняшнику станом на “__” “____” 2022 р. показав (висновок додається), що ціна на аналогічні партії насіння соняшника на умовах EXW (продавець передає товар у розпорядження покупця на своєму підприємстві або складі і не відповідає за навантаження) становить __ грн/т. На умовах СРТ (продавець доставляє товар за свій рахунок перевізнику або іншій особі, призначеній продавцем) ціна на насіння соняшника становить __ грн/т.
  4. Сформована ціна реалізації партії № __ насіння соняшника у кількості __ тон: __ грн/т з ПДВ на умовах EXW, __ грн/т з ПДВ на умовах СРТ.
  5. Маркетингові заходи щодо пошуку потенційних покупців:
    - розміщення оголошення щодо продажу насіння соняшника № __ партії в кількості __ тон на інтернет-дошках оголошень (кількість, назва, дата);
    - здійснення “холодних” дзвінків із комерційною пропозицією продажу насіння соняшника № __ партії в кількості __ т згідно “Бази клієнтів ІОК НААН” (кількість, назва, дата);
- За результатами маркетингових заходів кількість зацікавлених в купівлі товару виявилось __ шт. (осіб).
6. Пропонується здійснити продаж партії № __ насіння соняшника у кількості __ т за ціною __ грн/т з ПДВ на умовах самовивозу (або з доставкою товару).

Дата

підпис

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Державний реєстр сортів рослин придатних для поширення в Україні на 2022 рік. URL:
2. Захарчук О. Насінництво — 2022. URL: <https://agrotimes.ua/article/nasinnnytvo-2022/>
3. Закон України «Про насіння і садивний матеріал»
4. Гоцуєнко Л.М., Поплавська С.Х. Створення сорту, його сортовивчення і збереження [Електронний ресурс]. Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин. 2007. №6. С. 88-96. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stopnsr_2007_6_15
5. Захарчук О.В., Завальнюк О.І. Насіння і садивний матеріал – інноваційний товар рослинництва. Економіка АПК. 2020. № 1 С. 82
6. Грузінська І., Смагіна А., Айрапетов М., Жигадло А., Аверкіна А., Пишняк І. Зелена книга ринок насіння. Офіс ефективного регулювання. Київ. 2018. 82 с.
7. Насінництво в економіці України. URL: <https://chamber.ua/ua/news/amerikanska-torgoveln-palata-v-ukraini-prezentovala-publikaciyu-nasinnnytvo-v-ekonomicz-ukraini/>
8. Кернасюк Ю. Ринок насіння: попит зосереджений на зернових та олійних. URL: <https://www.growhow.in.ua/rynok-nasinnya-popyt-zoseredzhenyj-na-zernovyh-ta-olijnyh/>
9. Ринок насіння України. Тенденції сезону та найбільші гравці. URL: <https://ukragroconsult.com/news/rinok-nasinnya-ukraini-tendenczii-sezonu-ta-najbilshi-gravci/>
10. Рейтинг виробників насіння соняшнику, ріпаку і цукрових буряків в Україні. URL: <https://superagronom.com/articles/575-reyting-virobnikiv-nasinnya-sonyashniku-ripaku-i-tsukrovih-buryakiv-v-ukrayini>
11. Рейтинг виробників насіння пшениці, кукурудзи і сої в Україні. URL: <https://superagronom.com/articles/566-reyting-virobnikiv-nasinnya-pshenitsi-kukurudzi-i-soyi-v-ukrayini>
12. Насінневі гіганти: топ-10 найбільших заводів України. URL: <https://agrarii-razom.com.ua/news-agro/nasinnevi-giganti-top-10-naybilshih-zavodiv-ukraini>.
13. Сімонова Т.А. Вплив факторів на ціноутворення сільськогосподарської продукції. Агросвіт. 2011. №1. С. 57-60.
14. Буняк Н.М., Данілко І.М. Ціноутворення на продукцію насінництва зернових колосових культур. Економіка АПК. 2018. №2. С. 23-29.
15. Філатова А.В. Особливості ціноутворення на ринку посівного матеріалу кукурудзи. Економіка та держава. 2020. №20. с. 134-138.
16. Чичуліна К.В., Метелиця А.С. Впровадження сучасних методів ціноутворення на сільськогосподарських підприємствах. Ефективна економіка. 2015. №10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4442>

17. Головні фактори якості насіння, що впливають на урожай: коли генетика не завжди гарантує продуктивність. URL: <https://superagronom.com/articles/550-golovni-faktori-yakosti-nasinnya-scho-vplivayut-na-urojaj-koli-genetika-na-zavjdi-garantuye-produktivnist>

18. ДСТУ 2240-93 технічні умови якості насіння ярих зернових культур (кукурудза, соняшник, соя). URL: <https://myronivka-mrada.gov.ua/news/1616596814/>

19. ДСТУ 2240 - 93 «Насіння сільськогосподарських культур. Сортові та посівні якості». URL: <https://www.cherk-consumer.gov.ua/novyny/372>

20. Чехова І. Науково-практичні рекомендації щодо механізму ціноутворення на товарну продукцію рослинництва. Інститут олійних культур НААН. Запоріжжя, 2022. 20 с.

Основні виробники, продавці та оригінатори насіння олійних культур в Україні*

Назва продавця (оригіатора)	Культура
<i>Вітчизняні компанії</i>	
Інститут олійних культур НААН	соя, льон, соняшник, ріпак, гірчиця, рижій, сафлор, кунжут, рицина
ТОВ «БучачАгроХлібПром»	ріпак
СП — Національний центр насіннезнавства та сортовивчення	соняшник, соя
Інститут рослинництва ім. В.Я. Юр'єва НААН	соняшник, соя
ДУ Інститут зернових культур НААН України	соя
Всеукраїнський науковий інститут селекції (ВНІС)	соя, соняшник, льон
Інститут фізіології і генетики рослин НААН	соя
Інститут зрошуваного землеробства НААН	ріпак, соя
Національний науковий центр «Інститут землеробства НААН»	ріпак, гірчиця, редька олійна
Інститут кормів та сільського господарства Поділля НААН	соя, ріпак
Кіровоградська ДСГДС НААН	соя
НВФ «Соевий вік»	соя, соняшник
ТОВ «Стасі насіння»	соняшник
ПП «Юг Агролідер»	соняшник
ТОВ АФ «Українське насіння»	соя
ФГ Криничне	соняшник
ТОВ Нертус агро	соняшник
ТОВ «Мас сідс Україна»	соняшник
<i>Іноземні компанії</i>	
Syngenta	соняшник, ріпак
KWS	соняшник, ріпак
Limagrain	соняшник, ріпак, льон
Saatbau Linz	соя, ріпак
ТОВ Черліз	соняшник
Euralis	соя, соняшник
ТОВ «Євросем»	ріпак, соя, льон
Грааль	соя
Bramhill seeds	соя

* Джерело: узагальнено автором

**Сорти та гібриди олійних культур
селекції Інституту олійних культур Національної академії аграрних
наук України в Державному реєстрі сортів рослин придатних для
поширення в Україні на 2022***

№ з. п.	Назва	Рік реєстрації
Соняшник		
1	Коляда	2020
2	Рябота	2008
3	Купець	2014
4	Набір	2011
5	Колорит	2015
6	Каменяр	2010
7	Початок	2011
8	Політ 2	2010
9	Регіон	2010
10	Прометей	2001
11	Запорізький 28	2001
12	Запорізький 32	2003
13	Запорізький кондитерський	1998
14	Смак	2015
15	Сонцедар	2019
16	Кирило	2015
17	Олімпія	2014
18	Артур	2014
19	Антоніо	2014
20	Пріорітет	2013
21	Резон	2013
22	Акорд	2013
23	Хазар	2014
24	Агент	2018
25	Агрономічний	2018
26	Камелот	2019
27	Приз	2017
28	Первісток	2017
29	Серпанок	2019
30	Покров	2017
31	Планета	2017
32	Божедар	2021
33	Маршал	2021

№ з. п.	Назва	Рік реєстрації
Соя		
1	Спринт	2003
2	Шарм	2008
3	Офелія	2003
4	Маша	2006
5	Рапсодія	2014
6	Галі	2012
7	Дені	2013
8	Етюд	2018
9	Ранок	2017
Ріпак озимий		
1	Атлант	2001
2	Соло	2008
3	Стілуца	2008
4	Анна	2007
5	Легіон	2014
6	Фуга	2019
7	Квартет	2019
8	Паралакс	2018
Ріпак ярий		
1	Обрій	2006
2	Отаман	1999
Льон низький		
1	Водограй	2009
2	Айсберг	2001
3	Південна ніч	2001
4	Дебют	2001
5	Ківіка	2007
6	Орфей	2002
7	Світлозір	2015
8	Запорізький богатир	2018
9	Живинка	2018
10	Вогні Дніпрогесу	2018
11	Патріцій	2018
Гірчиця сарептська яра		
1	Деметра	2005
2	Мрія	2000
3	Тавричанка	1996
4	Діжонка	2008
5	Ретро	2008

6	Прима	2014
7	Забаганка	2020
8	Козачка	2018
Гірчиця біла		
1	Талісман	2000
2	Запоріжанка	2010
3	Веснянка	2018
Гірчиця сарептська озима		
1	Аннушка	2006
2	Новинка	2004
3	Венера	2006
4	Мішутка	2016
Рижій		
1	Зевс	2009
2	Престиж	2006
3	Міраж	2000
4	Славутич	2008
Рицина		
1	Олеся	2001
2	Хортичанка	2001
3	Хортичанка 3	2001
Мак		
1	Кристал	2002
2	Колорит	2006
Кунжут		
1	Гусар	2006
2	Боярин	2006
3	Ілона	2006
4	Кадет	2006
Суріпиця		
1	Діамант	2008
Сафлор красильний		
1	Лагідний	2014
2	Живчик	2009
3	Добриня	2016
Чуфа		
1	Новинка	2006
Редька		
1	Факел	2008
Молочай чиновий		
1	Запорізький	2001

Наукове видання

**Науково-практичні рекомендації
щодо механізму ціноутворення
на насіння олійних культур**

Комп'ютерна верстка: І.Чехова.

Папір Mondi economy. Гарнітура Times New Roman. Друк цифровий.
Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 2,5. Тираж 50 екз.